

pietisme, rationalisme og reaktionen mod rationalismen tydeligt i skildringen af, hvordan disse retninger afløser hinanden, og H. F. Petersen redegør på få sider for det kirkelige liv mellem krigene 1848 og 1864. Han omtaler det nationale spørgsmåls betydning i kirkelivet og giver små, gode nærbilleder af kirkelige personligheder. Sproglige forhold 1720—1864 gøres der rede for af Karl N. Bock på en sådan måde, at man ser den sproglige udvikling i forbindelse med kulturbølger, kongetroskab og patriotisme. Arkitektur og billedkunst i de forskellige perioder i tiden 1720—1864 omtales kyndigt af Vilhelm Lorenzen. Baggrunden for treårskrigen og Flensborgs stilling under krigen skildres levende af Holger Hjelholt, og byens situation efter krigen indtil 1864 tager samme forfatter sig af på samme gode måde.

Bogens andet afsnit behandles af 8 forfattere. Aage Bonde fortsætter beskrivelsen af skoleforholdene for tiden til 1918. Bernhard Hansen skriver om både tyske og danske skoler i Flensborg efter 1920 og gør det på en malende måde, der viser, at han har haft forholdene tæt ind på livet. C. W. Noack gør godt rede for kirkens stilling efter 1864. De sproglige forhold også efter 1864 tager Karl N. Bock sig af. L. P. Christensen skriver om pressen 1864—1918 og efter 1920 og giver mange enkeltheder til belysning af de idelige vanskeligheder, pressen var ude for. Den økonomiske udvikling 1864—1919 og 1920—1954 har Rolf Lehfeldt skildret. Han viser, hvordan flytningen af det tyske toldforbunds grænser til Kongeå hæmmede forbindelsen med Danmark og de vestindiske øer, og hvorledes konkurrencen fra Hamburg generede, så Flensborgs økonomiske struktur måtte ændres. Rolf Lehfeldt har evnet at stille årsager og virkninger op over for hinanden på en sådan måde, at læseren får et klart indtryk af udviklingens gang.

Knud Kretzschmer har skrevet store afsnit under titlerne: Dansk og tysk fra 1864 til den første verdenskrig, Revolution og afstemningstid, Under Weimarforfatningen, Nazisme og ny verdenskrig og Efter kapitulationen. Arbejdet er grundigt. De forskellige facta vedrørende handlinger og begivenheder notes præcist. Der er belæsthed bag skildringen, og der er fortrolighed med emnet, og begge dele nyder skildringen godt af. Der gives prøver på befolkningens kølighed over for Prøjsen i årene efter 1864 og på sympatien for Danmark. Citater og statistik benyttes til at illustrere øjeblikkelige situationer og udviklingens gang. Alle disse afsnit er spækket med enkeltheder. Knud Kretzschmer giver læserne megen viden om forholdene i Flensborg lige til ind i 1954.

Efter læsningen af bind II har man en tydelig fornemmelse af, at Flensborgs bys historie er byens historie set fra dansk side, men også et tydeligt indtryk af, at skildringen dog er saglig og uden nationalpartisk tendens.

Bogens noteapparat er således, at der ikke er noter for særlig mange af tekstens enkeltheder, vel fordi der ellers ville blive et vældigt noteantal, men der er noter ordnet efter bogens sider og således, at læseren let kan finde bevislighederne for de enkelte oplysninger. Bogen afslutter værket med en fuldstændig fortegnelse over billederne og et navnerregister, der synes uden udeladelser. Og det er godt. Men havde det ikke også været godt med et sagregister?

Jens Clausen.

Gunnar Sandfeld: Fra en helt anden tid. Struers udvikling fra næsten ingenting til næsten købstad. (Christensens bogforlag, 1955). 381 s.

Byhistorier kan ofte forekomme noget ensformige; stort set indeholder de det samme, og i form og indhold præges de enten af ovenud løbende viden-

skabelighed, som undertiden ikke står mål med forfatterens videnskabelige formåen, eller også svømmer de ud i en række almindeligheder, hvor byen selv kun træder frem gennem en række kuriøse eksempler. Denne bog fremtræder på en helt tredje måde, og så behandler den tilmed en periode, som ellers ofte i byhistorier kun løseligt skildres, nemlig sidste halvdel af forrige århundrede.

Bogen er et i mange retninger yderst fortjenstfuldt arbejde. Under læsningen irriteres man dog jævnt hen af en række »unoder«, som virker stødende, ikke mindst gælder det de mange refleksioner over fortid og nutid, som ikke synes nødvendige, kildehenvisninger lades der også hånt om, ligesom registre mangler, hvad derimod ikke er tilfældet med udråbstegn, som anvendes meget flittigt. Det afgørende er imidlertid, at Gunnar Sandfeld har skrevet en bog, der i allerhøjeste grad henvender sig til alle historikere og historisk interesse-rede, og som i mange retninger vil kunne være et mønster for andre. Nok lover den at give Struers udvikling, men det, der er hovedsagen i den, er et antal yderst vellykkede kulturbilleder fra stationsbyen op mod århundredskiftet, selve byens udvikling kan det knibe med at holde styr på. Efter en indledende beskrivelse af byens udseende og omfang ved 80'ernes begyndelse følger et indhold, som bedst illustreres gennem en række kapiteloverskrifter: »Struers forbindelse med omverdenen«, »Hvad levede man af i den lille by ved fjorden?« »Hvordan levede man?« »Lidt om levestof og leveomkostninger«, »Sundhedstilstanden«, »Lidt om moralen og ordenens håndhævelse«, »De skiftende sogneråd og deres mænd«, »Byens gader og veje ude i sognet«, »Byen får gadebelysning«, »Fattigdommen, vi næsten har glemt«, »Skolevæsenet i sognet og i byen«, »Brandvæsen«, »Lidt om åndslivet«, »Aviserne«, »Struer i fest og glæde« og »Det politiske liv«.

Bogen adskiller sig fra andre byhistorier bl. a. derved, at hovedvægten er lagt på at indføre læseren i den lille bys liv, både i det daglige, og når de for byen store dage indtraf. Et omfangsrigt kildemateriale ligger til grund, både arkivalier og vel navnlig aviser, hvor den dagligdags notits er taget frem til belysning af tilstandene. Trods barndom og ungdom i København er det i bemærkelsesværdig grad lykkedes forfatteren både at leve sig ind i lillebyens verden og at give sine indtryk videre. Et meget fyldigt billedmateriale støtter teksten og har som denne en særlig værdi ved at gengive det typiske, her er det bybilledet med dets huse, gader og menneskene på dem. Gunnar Sandfeld stiller løvende en fortsættelse i udsigt; man må håbe, at den snart må komme og være et lige så vægtigt bidrag til samfundshistorien som første bind.

Vagn Dybdahl.

Em. Saugman: Den danske hærs lægevæsens oprindelse og udvikling gennem tiderne. (Nyt Nordisk Forlag, 1955). 271 s.

Den tidligere chef for hærens lægekorps, generallæge Em. Saugman er forfatter af denne første samlede skildring af lægekorpsets historie. Desværre må man konstatere, at forfatteren på en lang række punkter ikke besidder de nødvendige forudsætninger for at kunne udføre historisk arbejde. Det er for størstepartens vedkommende (og det er det 19. årh., der udgør den væsentligste del af bogen) blevet en sammenstilling af personallistoriske oplysninger om ledende militærlæger, oplysninger, der i reglen kendes andetsteds fra, og af reglementer. Enkelte gange (krigene, koleraepidemien, den smitsomme øjenbetændelse) er der tilløb til skildringer af de forhold, lægerne arbejder under;